

Вітчизняний бізнес в умовах повномасштабного вторгнення: виклики та можливості

Наслідки повномасштабного вторгнення, яке росія розпочала 24 лютого 2022 року, досі негативно впливають на діяльність підприємств. Хоч у 2022 році бізнесу вдалося налагодити роботу, і як показали результати дослідження Advanter, станом на серпень 2023 року обороти компаній зросли на 8,2% в порівнянні з 2022 роком, проте загальна тенденція залишає бажати кращого. Всього 31,5% бізнесу позитивно оцінюють майбутнє своєї діяльності [1].

Індекс активності бізнесу UBI (Ukrainian Business Index) станом на серпень 2023 року становить 38,23 (зі 100 можливих). Індекс незначно зріс у порівнянні з червнем 2023 року (35,34), і локальним мінімумом вересня 2022 року (33,9). Це зростання індексу продовжує свідчити про втому бізнесу від невизначеності й бажання інтенсифікуватися, ніж про покращення економічної ситуації: кількість замовлень від клієнтів лишається незмінною, але зростають об'єми випуску продукції й незначно відновлюється попит на трудові ресурси [2].

Відповідно до опитування, яке проводили Advanter Group, Центр розвитку інновацій, Офіс розвитку підприємництва та експорту і Дія.Бізнес в серпні 2023 року, найбільше заважає бізнесу у відновленні непрогнозованість розвитку ситуації в Україні та на внутрішньому ринку – 56,2%. На другому місці – непередбачувані дії держави, що можуть погіршити стан бізнесу (47,7%). Важливою є нестача фінансових ресурсів у країні, а саме – неплатоспроможність клієнтів (47,6%), недоступність кредитних коштів і власного капіталу тощо (рис. 1).

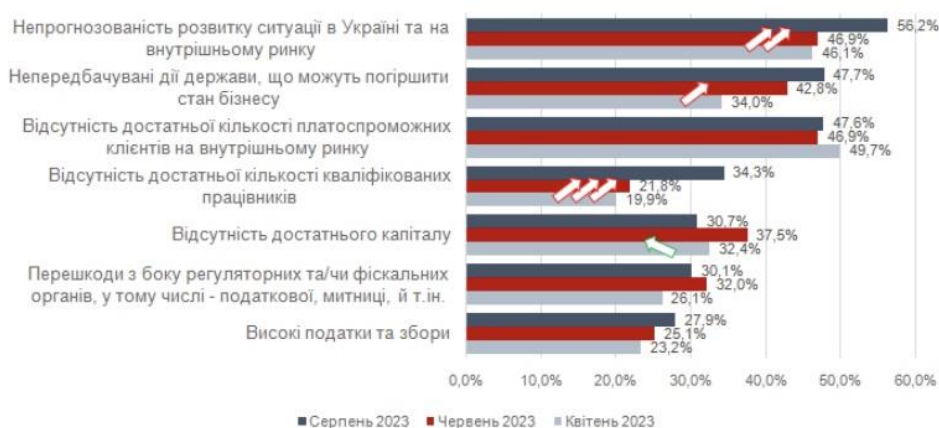

Рис. 1. ТОП-7 проблем ведення бізнесу в Україні [2]

Значно суттєвішою для бізнесу постає проблема нестачі кваліфікованого персоналу – 34,3% у серпні (21,8% у червні). Порівнюючи з червнем 2023 року, суттєвішою проблемою для бізнесу стає непрогнозованість розвитку ситуації в Україні та на внутрішньому ринку – 56,2% (46,9% у червні). Значно зросли ризики й проблеми, пов'язані з податковою та митною системами.

Основна частина бізнесу – це людські ресурси. Проблема браку кадрів є однією з вирішальних для розвитку, продовження функціонування, побудови бізнесу. З початком війни знайти працівників з необхідними навичками та знаннями стало ще складніше через такі додаткові фактори, як мобілізація, трудова міграція (як зовнішня, так і внутрішня) та зруйноване житло в регіонах, що постраждали від війни. Проблема браку кадрів є актуальною для більшості галузей (особливо для трудомістких галузей, таких як сільське господарство, текстильна промисловість, виробництво одягу та взуття тощо), за винятком галузей обслуговування, де споживчий попит значно впав (наприклад, туризм, HoReCa, розваги)» [3, с. 54].

Окрім розглянутих вище проблем, які менш негативно впливають на стан підприємництва, але залишаються серед актуальних перешкод для бізнесу належать: розрив логістичних ланцюжків, брак палива, проблеми з електроенергією, руйнування виробничих потужностей, відсутність необхідних сировини та матеріалів, недобросовісність конкурентів, пошкодження майна у результаті активних бойових дій, повернення податкового законодавства на довоєнний рівень, корупція. Експортери стикаються зі значними проблемами у транспортуванні продукції на зовнішні ринки з огляду на блокування українських морських портів російським флотом та вузькі місця у транспортних каналах залізничного та вантажного транспорту.

В той же час, держава запровадила ряд інструментів, які створюють додаткові можливості для розвитку бізнесу в сучасних надскладних умовах. Одним із таких інструментів є фінансова підтримка бізнесу. Так, за результатами дії Державної програми «Доступні кредити 5–7–9%» з моменту її старту станом на початок вересня 2023 року, суб'єкти підприємництва отримали від уповноважених банків 71013 кредитів на загальну суму 229,5 млрд грн, зокрема 48113 – від державних банків на загальну суму 101,01 млрд грн. За час дії воєнного стану в Україні у рамках програми укладено 36191 кредитний договір на загальну суму 139,8 млрд грн (зокрема банками державного сектору – 27657 кредитних договорів на суму 74,4 млрд грн), з яких: 57,82 млрд грн – на антивоєнні цілі; 33,9 млрд грн – кредити для сільськогосподарських товаровиробників; 7,93 млрд грн – антикризові кредити; 6,79 млрд грн – на інвестиції; 4,07 млрд грн – на рефінансування попередньо отриманих кредитів [4].

Ще одним інструментом підтримки бізнесу є програма релокації підприємств, що перебувають на території бойових дій, яку Міністерство економіки України реалізує з перших тижнів війни. Подати заявку на переїзд можна

через майданчики системи «Прозоро.Продажі». Після схвалення заявки, бізнес отримає пакет державної підтримки, який включає: підбір місця розташування для потужностей підприємства; допомога з перевезенням на нову локацію; сприяння в розселенні працівників та пошуку нових співробітників; підтримка у відновленні логістики, закупівлі сировини та пошуку ринків збуту.

За півтора року від початку повномасштабної війни станом на кінець вересня 2023 року в Україні за програмою релокації у більш безпечні регіони переїхало 840 підприємств. З них 667 вже працюють на новому місці. Найбільша частина бізнесів для нового місця роботи обрала Закарпатську та Львівську області – по 120 та 199 компаній відповідно. До топу затребуваних у підприємців безпечних регіонів потрапили також Чернівецька область – 78 релокантів, та Івано-Франківщина – 70 [5].

Окрім зазначених вище можливостей для бізнесу, в липні 2022 року Урядом був запроваджений проект «Робота», який включає кілька грантових програм для надання підтримки бізнесу та стимулювання створення нових робочих місць. Зокрема, це програми мікрогрантів на відкриття чи розвиток власного бізнесу, грантів на створення й розвиток переробних підприємств, закладки саду та виноградарства, тепличного господарства. Загалом в розвиток підприємництва через грантові програми «Робота» інвестовано з липня минулого року 4,4 млрд грн, а 8000 українців отримали фінансову підтримку від держави на старт або розширення свого бізнесу. Ці інвестиції вже працюють – створено нові компанії, діючі збільшили виробничі потужності та відкрили нові лінії. А ще це майже 30 тисяч нових робочих місць на малих та середніх підприємствах. Окрім того, отримувачі грантів вже сплатили до бюджету понад 800 млн грн податків та зборів і таким чином повернули частину інвестованих державою коштів [6].

Також варто зазначити, що нещодавно за сприяння Міністерства цифрової трансформації України та Міністерства економіки України запроваджено грантову програму в межах програми міжнародної співпраці «EU4Business: відновлення, конкурентоспроможність та інтернаціоналізація МСП», яка втілюється німецькою федеральною компанією Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH за фінансування Європейського Союзу та уряду Німеччини. Сума кожного гранту – до 10000 євро або 400000 грн. Подати заявку на отримання гранту можуть бізнеси, зареєстровані в Україні не пізніше 31 грудня 2019 р., які постраждали через бойові дії або тимчасово релокувалися на інші території, але продовжують вести господарську діяльність, готові розвивати бізнес у сфері постачання товарів першої необхідності чи ведуть діяльність у сфері охорони здоров'я, архітектури та інженерії, і на момент подання заявки можуть підтвердити збитки, яких вони зазнали [4].

Незважаючи на всі виклики та труднощі, військовий конфлікт також може побудити підприємців до творчого мислення, пошуку нових можливостей та розвитку стратегій виживання. Суб'єктам бізнесу необхідно усвідомити, що ті підходи до організації виробництва, просування продукції на ринки, інструменти конкурентної боротьби, які були актуальними та демонстрували свою ефективність ще декілька років або й місяців тому, кардинально трансформуються. З огляду на це, розробка нових поведінкових сценаріїв для бізнесу є нагальним та вкрай важливим завданням.

Список використаних джерел:

1. «Бізнесу потрібні можливості». Які виклики мають підприємці у 2023 році і що може зробити влада. 2023. URL: https://tvoemisto.tv/news/osnovni_vyklyky_biznesu_v_chas_viyny_2023_rik_156439.html
2. Стан та перспектив МСБ в Україні: результати дослідження в серпні 2023 року. Центр розвитку інновацій. 2023. URL: <https://cid.center/state-and-prospect-of-msb-in-ukraine-resul/>
3. Експрес-оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні. Аналітичний звіт. Київ: Програма розвитку ООН в Україні. 2022. 77 с.
4. Інструменти підтримки бізнесу в період воєнного стану в Україні. Серпень 2023 року. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/instrumenty-pidtrymky-biznesu-v-period-voynnoho-stanu-v-ukrayini-serpen>
5. 840 підприємств в Україні переїхали через війну у безпечні регіони. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/relocation-in-war>
6. ЄРОБОТА: 8 000 підприємців отримали гранти від держави для розвитку бізнесу на 4,4 млрд грн. Міністерство економіки України. 2023. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=428a2762-6f78-4e8a-a189-b683991b0936&title=Robota-8-000-Pidprimtsiv>